

Analysis of the experiences of history teachers of the second year of high school from the factors and obstacles of teaching in the history curriculum

Parvin samadi*¹, saeedeh behroozinezhad²

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۱۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۱۴

Accepted Date: 2021/08/03

Received Date: 2021/01/03

Abstract

The aim of this study was to analyze teacher's experiences of history teachers from the factors and obstacles of teaching in the history curriculum of the second year of high school in 1395-96. History lesson according to the characteristics and importance of educating the young generation, it should be considered in many cases. By improving the teaching conditions and also reviewing the content of the textbook, a way will be created to make students interested in this lesson. Due to this important point, the main purpose of this study is to critique and analyze the history curriculum from the perspective of history teachers and the main research question is: 1- What do teachers expect from a history curriculum? 2- What is the reason for students' indifference and inattention to the history lesson and establishing a relationship with it?

This research is a qualitative research and a descriptive phenomenology which uses targeted and skilled person-based sampling, and was done through a semi-structured interview with 13 teachers in the 7th district of karaj city. interviews were recorded and then transcribed and using the Brown and Clark thematic method and were analyzed in the form of content analysis and coded using AtlasTi. findings from interviews with teachers in relation to teachers experiences of barriers to teaching history ,especially in terms of content and method of teaching history lesson, included in six main themes "the educational role of history", "historiography", "repulsion of history", "history teaching", "the place of history", and "audience" and sixteen sub-themes were

1. Associate Professor, Department of Education Sciences of Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran

*Corresponding authors:

psamadi@alzahra.ac.ir

2. Curriculum Master, Department of Education Science, Alzahra University, Tehran, Iran

identified. Overall, the findings showed that the teachers believed learning history as a regular and continuous process requires adopting appropriate methods with its own teaching, and that is the transition from general and general ideas to specific and specific information in the process of education and emphasis on unity between all components, while avoiding excessive partisanship, regardless of the more general pre-organizers. In this case, it will accelerate learning and provide an accurate and scientific insight to the person. However, it seems that in the history lesson, less attention has been paid to its principles and teaching methods. In Iran, students are faced with a huge amount of names, years, regions and raw information that have no thematic connection with each other. Preserving this wealth of information, while tedious and tedious, in many cases makes the learner elusive. On the other hand, the dryness and aimlessness of the material is another reason for the reluctance of students to learn history. History teaching generally faces many problems and shortcomings, History teaching is traditional and book-based, based on teacher lectures and often one-sided. In this type of education, students have no role in teaching and teaching is based on memorization, listening and speaking. On the other hand, it can be said that the lack of direct connection between history textbooks and students' personal lives in teaching history is another reason for students' indifference and lack of interest in studying history. Of course, it should be acknowledged that the use of various active teaching methods in history lessons in Iranian schools, despite the obstacles and problems such as high student density, lack of necessary facilities, generally wrong view of history lessons, large volume of materials and short teaching hours The lesson of history and ... seems difficult. But with all the problems and obstacles, history teachers can use their art to make students aware of history lessons and its role in the future of the country with a combination of different teaching methods, and while creating a cheerful and inquisitive spirit of students, their minds to create Prepare the connection between the historical space of the past and the space of the present. When history teachers are familiar with the three pillars of teaching, namely the content of the lessons, the teaching method and the students' knowledge, and strive to increase their knowledge, In this case, they can better play a role in shaping the lesson, creating interest in students and providing the opportunity for creativity and talent. In discussing the content of the book, the teachers pointed to two main topics of historiography and the content of the book, and considered each of them important in making students interested in studying history. The secretaries believed that the way history was written was very

important, emphasizing the three pillars of trustworthiness, balance of events, and simplification. In discussing fiduciary duty, many of them demanded that the historical material be presented in exactly the same way as what happened in the book. Do not underestimate people or give them the role of myth. According to the teachers, every human being makes mistakes in her life and a human being cannot be considered innocent. They believed that this would seem very unrealistic to today's student because they have access to a variety of sources to check the accuracy of the book. Therefore, the best thing to do is to be trustworthy while writing, and without one-sided judgment, to state everything that has happened and leave the judgment to the student. The teachers also believed that the content of the history book was not attractive enough to attract the student to the text, and this was due to the great fragmentation of the material. Finally, the teachers emphasized that in writing textbooks, it is very important to pay attention to the learner's learning ability, because in the absence of such a comprehensive ability, she only memorizes the material, according to the teachers' interviews, this happened in connection with the history lesson and it is more important for the students to get a passing grade than anything else. This indicates that in the content of the history textbook, no attention has been paid to the learner's ability to learn. Overall the finding showed that teachers pay special attention to the impact of the content and method of teaching history lesson, and it was considered a factor for students to escape from history. They want to change in the way content is written, as well as the proper training of teachers to use new teaching methods. The last point is that the history curriculum of the secondary school is very important both in terms of belonging to a specific age group that has a high level of abstract thinking and in terms of its content, which influences the attitude and political orientation of students. In addition, due to the vast amount of information and its diversity in the current era, there is a need for content that prepares students to live in real life and should be a teaching method that helps students in the correct processing of information and correct judgment. And instill national and individual identity in students

Keyword: Content, teaching method, curriculum, high school

تحلیل تجارب دبیران تاریخ دوره دوم متوسطه از عوامل و موانع تدریس در برنامه درسی تاریخ

پروین صمدی^{۱*}، سعیده بهروزی نژاد^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل تجارب دبیران تاریخ از عوامل و موانع تدریس درس تاریخ دوره دوم متوسطه در سال ۹۶-۱۳۹۵ انجام شده است. پژوهش کیفی از نوع پدیدارشناسی توصیفی می‌باشد که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و مبتنی بر فرد ماهر و از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۳ تن از دبیران منطقه ۲ شهر کرج انجام گرفت. مصاحبه‌ها ضبط و سپس دست‌نویسی شد و با استفاده از روش درون‌نمایه‌ای براون و کلارک و به‌صورت تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شد. داده‌ها شامل تجارب دبیران از موانع تدریس درس تاریخ بود. یافته‌های حاصل، در پنج مضمون اصلی "تاریخ‌نگاری"، "دافعه تاریخ"، "آموزش تاریخ"، "جایگاه تاریخ"، و "مخاطب‌شناسی" و شانزده مضمون فرعی شناسایی شد. یافته‌ها نشان داد که دبیران تاثیر محتوا و روش تدریس را عاملی برای تاریخ‌زدگی دانش‌آموزان می‌دانستند. دبیران دو مانع اصلی تدریس تاریخ را نحوه نگارش آن و نیز شیوه آموزش آن می‌دانستند که هم در سطح مدارس و هم در سطح دانشگاه‌ها وجود دارد. دبیران اعتقاد داشتند باید دانش‌آموز در تدریس فعال باشد. رفع این موانع نیازمند آموزش صحیح دبیران جهت استفاده از روش‌های نوین تدریس و همچنین بازنگری در محتوا و نگارش تاریخ است

واژگان کلیدی: محتوا، روش تدریس، بنونورنامه درسی، تاریخ، دوره متوسطه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

psamadi@alzahra.ac.ir

* نویسنده مسئول:

۲. کارشناسی ارشد برنامه درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

مقدمه و طرح مسئله

درس تاریخ دربردارنده‌ی سرگذشت یک ملت و تحولاتی است که بر سرزمین آن‌ها گذشته است. همه‌ی انسان‌ها وطن خویش را دوست دارند و بدان عشق می‌ورزند. میراث‌های تاریخی و افتخارات فرهنگی، مشاهیر و عرصه‌های تلاش و فداکاری برای تمامی افراد یک کشور به‌عنوان ارزش به شمار می‌آیند. تمام این ویژگی‌ها است که خاطره قومی و ملی و هویت یک ملت را می‌سازد. اگر شناسنامه هر کس را بیانگر هویت فردی او بدانیم، تاریخ را می‌توانیم مبین هویت جمعی یا ملی وی تلقی کنیم. واژه هویت بیانگر چه کسی بودن است که از احتیاج بشر به شناخته شدن و شناسانده شدن خود به چیزی یا جایی ناشی می‌شود. تاریخ نیز به‌صورت خاص نقش حساسی در شکل دادن به هویت ملی هر ملت دارد. ریشه‌های هویت یک ملت در تاریخ آن است و هویت ملی مانند ساقه‌ای است که همه اجزای فرهنگی یک ملت براساس آن وحدت می‌یابند. (Zardand, 1394:28)

درس تاریخ به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین دروس دوره‌ی متوسطه از جایگاهی خاص در شکل‌دهی به باورها و افکار دانش‌آموزان برخوردار است. آشنایی دانش‌آموزان با تاریخ ملی و هویت ملی خویش باعث بالا رفتن درک آن‌ها نسبت به مباحث و موضوعات ملی خود و به‌علاوه موجب شکل‌گیری وحدت، یکپارچگی و انسجام ملی خواهد شد. این در حالی است که به نظر می‌رسد درس تاریخ در نظام آموزشی ما از کاستی‌ها و نارسایی‌های عدیده‌ای در رنج است و آن‌چنان‌که باید شور و اشتیاق دانش‌آموزان را برای مطالعه عمیق و دقیق این درس بر نمی‌انگیزد. نتایج تحقیقات متعدد (norozzi, 1383) نشان می‌دهد دانش‌آموزان به درس تاریخ به ویژه از حیث محتوا و روش تدریس آن، علاقه زیادی ندارند. این در حالی است که برای همگام شدن با پیشرفت‌های روز دنیا، جهت توسعه نظام آموزشی و همین‌طور نیل به آرمان‌ها و رسالت‌های تعلیم و تربیت و شکل‌گیری هویت وحدت ملی، آموزش تاریخ از اهمیت بسزایی برخوردار است. مهم‌ترین بحث در آموزش تاریخ این است که دانش‌آموزان ما نمی‌دانند که چرا باید تاریخ بخوانند و لزوم مطالعه آن چیست (Torabi, 1395) در صورتی که اگر ما بتوانیم تاریخ را به گونه‌ای آموزش دهیم که دانش‌آموز آن را در زندگی خودش تجربه کند و بداند آنچه را که الآن انجام می‌دهد و حتی آنچه جز صفات شخصیتی اوست، ربطی به تاریخ دارد و در گذشته او شکل گرفته است، این امر باعث می‌شود علاقه به مطالعه تاریخ افزایش یابد (Lalavi, 1395) باین‌حال از نظر دبیران موانعی بر سر راه تدریس صحیح تاریخ وجود دارد که در این پژوهش به بررسی برخی از این موانع از منظر دبیران می‌پردازیم.

از جمله دلایلی که برخی از دانش‌آموزان را نسبت به درس تاریخ بی‌علاقه می‌سازد، ناشی از روش‌های تدریس دبیران است. پژوهشگران (Asemī, 1393؛ Asgarani, 1389) معتقدند که درس تاریخ و شیوه‌ی آموزش آن به‌هیچ‌وجه متناسب با منزلت و شأن ملت ایران و تاریخ غنی و ژرف آن نیست. آموزش تاریخ به‌صورت سنتی و کتاب‌محور، بر پایه سخنرانی معلم و غالباً یک‌سویه انجام می‌شود. در این نوع آموزش دانش‌آموزان هیچ نقشی در امر تدریس ندارند و تدریس بر مبنای حفظ کردن، شنیدن و گفتن استوار است. از سوی دیگر محتوا نیز در علاقه‌مند ساختن دانش‌آموزان به درس تاریخ از اهمیت بالایی برخوردار است. براساس دیدگاه‌های فلسفی، اجتماعی، روان‌شناختی و نظر متخصصان و صاحب‌نظران برنامه درسی (شعبانی، 1385؛ موریسون، 1993؛ رابینسون، 1972؛ جعفری هرنیدی و همکاران، 1387) در انتخاب محتوا باید به معیارهای اهمیت، سودمندی، قابلیت یادگیری، نیاز و علایق دانش‌آموزان، ارتباط با زندگی و تجربیات روزمره و مسائل روز، تناسب با نیازها و موضوعات مهم جامعه و پیشرفت‌های علمی و فناوری و توجه به رشد همه‌جانبه فرد توجه و دقت کافی مبذول داشت. این در حالی است که بررسی کتاب‌های درسی تاریخ دوره متوسطه نشان می‌دهد که در ارائه درس اصل تعادل و توازن رعایت نشده و بیشتر به قلمروهای خاصی از تاریخ که به جنبه و جهت خاص سیاسی و نظامی مربوط است، پرداخته شده و حیطه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در واقع کتاب درسی تاریخ، بیشتر به سمت و سوی تاریخ حاکمان و سیاستمداران سوق می‌یابد و کمتر نشانی از مردم و زندگی اجتماعی در آن دیده می‌شود. همه این دلایل بستری را به وجود آورده که دانش‌آموزان نسبت به این درس نگاه مثبتی نداشته باشند و آن را کم‌اهمیت و نامطلوب تلقی کنند (Khair abadi, 1388).

برنامه درسی تاریخ دوره متوسطه دوم متعلق به گروه سنی است که از تفکر انتزاعی برخوردار هستند و درعین حال محتوای آن که بر نگرش و گرایش سیاسی دانش‌آموزان تأثیرگذار است، بنابراین این درس از اهمیت بالایی برخوردار است. علاوه بر این، به دلیل حجم گسترده اطلاعات و تنوع و گوناگونی آن در عصر کنونی، نیاز به محتوایی است که دانش‌آموزان را برای زندگی در شرایط واقعی آماده نماید و باید روش تدریسی مدنظر باشد که در پردازش صحیح اطلاعات و قضاوت صحیح یاریگر دانش‌آموزان بوده و القاکننده هویت ملی و فردی در دانش‌آموزان باشد. چرا که تاریخ آینه گذشتگان است و آنچه در تاریخ هر ملتی دیده می‌شود، قطعاً نشانی از ارزش‌ها و هنجارهای آن ملت دارد که شاکله وجودی آن محسوب می‌شود. از این رو یکی از درس‌های مهم در نظام آموزشی هر کشور از جمله ایران درس تاریخ است. تاریخ هر ملتی نمادی از هویت آن ملت است که در شکل‌گیری شخصیت و

هویت جوانانش نقش اساسی دارد. ملتی که به تاریخ خود بها دهد و جوانان را با فرهنگ و تمدن خود آشنا کند بی‌شک در مواجهه با تهدیدها و تهاجم‌های فرهنگی رنگ و بوی خود را نمی‌بازد. (دبیرخانه راهبردی درس تاریخ، ۱۳۹۱) بنابراین، حفظ و حراست از تاریخ هر سرزمین وظیفه ملی مردم است، چرا که هویت افراد برگرفته از اتفاقاتی است که در طی زمان رخ داده است و اکنون بازتاب آن در رفتارهای ملت تجلی می‌یابد. از این منظر می‌توان گفت که رسالتی سنگین بر دوش آحاد هر ملتی و خاصه بر دوش معلم است. از این روست که آموزش‌های رسمی در نظام آموزش و پرورش هر کشوری رویکرد و اهداف برنامه‌های درسی خود را با جهت‌گیری‌های هویتی و مناسب آن جامعه تنظیم می‌کند. در واقع تاریخ، تجربه‌های گذشته را به تجربه‌های کنونی ما می‌افزاید و زندگی ما را پرمایه‌تر می‌کند. اتکا بر تجارب گذشته غالباً اخذ تصمیم را در زندگی آسان می‌کند. هر کس با بازنگری در خاطرات گذشته خود تا خودآگاه تاریخ را خرد زندگی خود می‌کند و در هر قدم خویش از آن فایده می‌گیرد (Gal, 1384). و به کسب سواد تاریخی دست می‌یابد که از مهم‌ترین اهداف تدریس تاریخ است. دستیابی به سواد تاریخی بر این دیدگاه استوار است که تاریخ یک درس نیست که فقط افراد در دوره مدرسه و دبیرستان مجبور به مطالعه آن باشند، بلکه فهم گذشته، بخشی از زندگی هر فرد در سراسر زندگی‌اش و ضرورتی برای هر شهروند آگاه و مسئول در دنیای امروز است. دانستن آنچه در گذشته رخ داده توانایی فراهم آوردن اطلاعات درباره گذشته از منابع مختلف، توانایی تجزیه و تحلیل اسناد، شواهد و مدارک، فهم زبان تاریخ و مفاهیم اصلی تاریخ و توانایی برقراری ارتباط با گذشته و امروز از عمده‌ترین ارکان سواد تاریخی‌اند (fallahian, 1390). برای رسیدن به این هدف باید تاریخ را همچون یک جریان پویا و به‌هم‌پیوسته تعریف و ارائه کرد و با نشان دادن اصول و قوانین ثابت در آن، علمی بودن و فایده‌مندی آن را روشن ساخت و به دانش‌آموز نشان داد که با تعمق و درک درست و بی‌غرضانه تاریخ، حتی می‌توان آینده جریان‌ات سیاسی اجتماعی زمان حال را پیش‌بینی کرد و به این ترتیب، می‌توان تأثیر مطالعه تاریخ گذشته را، در درک درست پدیده‌ها و جریان‌ات زمان حال روشن نمود و با ذکر نمونه‌هایی از اعمال و رفتارهایی که در دوران متفاوت تاریخی به نتایج یکسانی منتهی شده‌اند به علمی بودن تاریخ که کشف قوانین ثابت در آن است، مانند علوم تجربی، رسید. (allahdadi, 1392)

مطالعات داخلی صورت گرفته در این حوزه نیز به‌خوبی مؤید توجه محققان به اهمیت تاریخ و نوع دیدگاه دبیران نسبت به درس تاریخ می‌باشد. شکاری و خدادادی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی کاربردی اصول و معیارهای سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی تاریخ ایران و جهان در دوره متوسطه پرداخته‌اند. هدف از این پژوهش بررسی دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان در خصوص اصول و معیارهای

سازمان‌دهی محتوای کتاب تاریخ ایران و جهان می‌باشد. نتایج تحقیق مبین آن است که بین دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان در خصوص انطباق محتوای درس تاریخ با اهداف از قبل تعیین‌شده تفاوت معناداری وجود دارد. در مورد رعایت اصول و معیارهای انتخاب و سازمان‌دهی محتوای درس تاریخ با تجربیات یادگیری تفاوت معناداری وجود دارد، یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد کاهش انگیزه فراگیران به مطالعه محتوای برنامه درسی، در مجموع موجب کاهش میزان کارایی برنامه درسی در رشته‌های زیرمجموعه علوم انسانی خواهد شد.

محمودی معظم (۱۳۹۰) در پژوهشی دیگر نشان داد که بررسی مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از دیدگاه‌های معلمان و دانش‌آموزان درباره چرایی اهمیت آموزش تاریخ محلی مبین آن است که آموزش ابعاد تاریخ محلی علاوه بر این که به روشن ساختن و حفظ هویت و اصالت و ریشه‌های فرد و اجتماع منجر می‌شود، به افراد کمک میکند اطلاعات خود را درباره محیط زندگی خویش افزایش دهند، همچنین باعث تقویت روح وطن‌پرستی در وجود افراد و برآورده کردن برخی خواسته‌های روحی آن‌ها می‌شود. همچنین بررسی دیدگاه‌های معلمان نشان داد که برای تدریس ابعاد تاریخ محلی باید از مجموعه روش‌های نوین تدریس شامل مشاهده‌ای، مشارکتی، پژوهش محور، روایت‌نگری تاریخ شفاهی و روش مبتنی بر منابع الکترونیکی بهره برد.

هم‌چنین عسگرانی (۱۳۸۹) در بخشی از مقاله خود با عنوان آسیب‌شناسی آموزش تاریخ در نظام تعلیم و تربیت ایران به پایبندی معلمان به روش‌های سنتی تدریس تاریخ اشاره می‌کند و آن را از مهم‌ترین موانع آموزش مطلوب درس تاریخ می‌داند. وی در پژوهش خود اذعان می‌کند که درج سؤال و جواب‌های کلیشه‌ای در کتاب‌ها به تدریج جای بارش فکری دانش‌آموزان در کلاس درس را گرفته است.

پژوهش‌های خارجی انجام شده نیز به خوبی نشان‌دهنده اهمیت درس تاریخ و روش‌های تدریس آن می‌باشد. به‌عنوان نمونه پژوهش (Geerte m.savenije, 2019) با عنوان حساسیت در آموزش تاریخ در سراسر اروپا و اسرائیل انجام شده به بررسی تاثیر موضوعات خاص و تأثیرگذار بر روی آموزش تاریخ و ادغام آن با آموزش تاریخ پرداخته شده است. محقق در این پژوهش اذعان می‌نماید که موضوعاتی خاص و حساس از قبیل معلم (مهارت، دانش، اعتقادات و هویت) ترکیب کلاس درس، برنامه درسی ملی و سیاست‌های ملی مواردی هستند که بر روی آموزش تاریخ بسیار تأثیرگذارند. ابرو (2016) به مطالعه نگرش دانشجویان تربیت‌معلم در استفاده از روش روایتگری یا تاریخ شفاهی در آموزش تاریخ پرداخته است. در این پژوهش وی از رویکرد کیفی استفاده کرده و نتایج به‌دست‌آمده از

تحقیق مبین این است که دانشجویان تربیت‌معلم مهارت‌ها و دانسته‌های ابتدایی را در زمینه استفاده از روش روایتگری تاریخ به دست می‌آورند. همچنین آن‌ها می‌آموزند که این روش یکی از روش‌های مهم برای پشتیبانی از یادگیری فعال درس تاریخ است و در نهایت این که این روش می‌تواند درس تاریخ را جذاب و لذت‌بخش کند. موریس ایزابلا و همکاران (2014) به تحلیل روش‌های آموزش تاریخ در مدارس متوسطه پرداخته‌اند. هدفی که آن‌ها از انجام این مطالعه عنوان می‌کنند دستیابی به روش‌های تدریس تاریخ است به طوری که کارایی درس تاریخ را افزایش دهد. روش استفاده‌شده در این پژوهش توصیفی-پیمایشی بوده است. نتایجی که آن‌ها از تحلیل روش‌های مختلف آموزش تاریخ در مدارس متوسطه به دست آوردند حاکی از این بوده است که روش‌هایی مانند بارش مغزی، مناظره و روش‌های پنل بیشترین تاثیر را بر روی کارایی آموزش تاریخ دارند. در انتها به این نکته نیز توجه شده که در مدارس متوسطه این روش‌ها با وجود تاثیر بالا به ندرت استفاده می‌شوند. در این میان، نقش کتاب‌ها و برنامه‌های درسی، به ویژه مسئولیت‌های واگذارشده به معلمان در نظام آموزشی هر کشور، و همچنین دیدگاهی دبیران نسبت به جایگاه و ارزش درس تاریخ دارند اساسی و زیربنایی خواهد بود.

با توجه به مباحث فوق و لزوم آموزش صحیح درس تاریخ و اهمیت این درس در زندگی افراد با توجه به ویژگی‌ها و اهمیتی که در پرورش نسل جوان دارد باید در بسیاری از موارد مورد توجه قرار گیرد تا با بهبود شرایط آموزش آن و همچنین بازبینی محتوای کتاب درسی راهی برای علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به این درس ایجاد شود. دائماً گفته می‌شود که شناخت دقیق دردها و مشکلات، نیمی از جریان درمان و ارائه راه‌حل را شامل می‌شود و به همین دلیل درک درست و دقیق موانع آموزش تاریخ در نظام رسمی کشور، ما را در طراحی برنامه جامع در این زمینه، کمک خواهد کرد. اما چنین به نظر می‌رسد که جای یک مطالعه دقیق، علمی، همه‌جانبه و مبتنی بر آمارهای کمی و کیفی در زمینه بررسی آسیب شناسانه آموزش تاریخ در نظام آموزشی، خالی است و باید انجام شود. بنابراین بررسی علل ناکارآمدی آموزش تاریخ و نیز راه‌های جلب توجه دانش‌آموزان به این درس از منظر دبیران نیازمند انجام پژوهش‌های بیشتری در سطح مدارس می‌باشد. دبیران بیشترین وقت را برای تماس با دانش‌آموزان، مشاهده آنان و کمک به جریان رشد و تکامل آن‌ها در اختیار دارند. و می‌توانند محیطی را به وجود آورند که در حد توان به اصلاح و تغییر رفتار دانش‌آموزان منجر شود. دبیر به این موضوع ایمان داشته باشد که رفع موانع تحصیلی و کاهش مشکلات دانش‌آموزان، خود مقدمه‌ای برای آماده‌سازی ذهنی دانش‌آموزان و ارائه مطالب درسی می‌باشد. بنابراین با عنایت به آنچه گذشت هدف اصلی در این مطالعه نقد و تحلیل برنامه درسی تاریخ از نگاه دبیران تاریخ می‌باشد و سؤال اصلی

پژوهش عبارت است از: ۱- علل و موانع تدریس درس تاریخ از نظر دبیران از برنامه درسی تاریخ چیست؟ ۲- علت بی‌علاقگی و بی‌توجهی دانش‌آموزان به درس تاریخ و ایجاد ارتباط با آن چیست؟

روش‌شناسی تحقیق

این مطالعه با طرح پژوهش کیفی و روش پژوهش پدیدارشناسی توصیفی برای تحلیل داده‌های کیفی با تحلیل مضمون نتایج حاصل از مصاحبه انجام شده است. در این پژوهش از تحلیل درونمایه‌ای به شکل پیشنهادی براون و کلارک^۱ برای بررسی تجربیات دبیران تاریخ از عوامل و موانع تدریس تاریخ و همچنین، تشخیص درون‌مایه‌های اصلی و فرعی، استفاده شده است. شرکت‌کنندگان پژوهش؛ شامل ۱۳ نفر دبیران تاریخ دوره دوم متوسطه شهر کرج بودند که به صورت هدفمند و مبتنی بر فرد ماهر انتخاب^۲ شدند که نسبت به موضوع مورد مطالعه دارای تجربه بودند و به‌عنوان افراد آگاه و دارای اطلاعات از وضعیت درس تاریخ در مدار بودند. جامعه موردنظر دبیران تاریخ منطقه ۲ کرج بودند که و مهم‌ترین ملاک برای حضور در مصاحبه سابقه تدریس بالای ۵ سال بود. در این پژوهش، ابتدا پژوهشگر اولین مصاحبه آزمایشی را به انجام رساند و جمع‌آوری اطلاعات تا حدود سی نفر از دبیران ادامه یافت. تا جایی که به نظر می‌رسید از مصاحبه بیست به بعد و با انجام مصاحبه‌ای جدید و افزایش اطلاعات، مقولات جدیدی به دست نمی‌آید. در واقع مابقی مصاحبه‌ها تا آنجا ادامه یافت که به نظر می‌رسید با افزایش اطلاعات، اصطلاحاً اشباع حاصل شده و مقولات جدیدی به دست نمی‌آید. منظور از اشباع در مطالعات کیفی این است که مصاحبه‌ها و مشاهدات، باید تا آنجا ادامه یابد که پژوهشگر مقوله جدیدی کشف نکند و به تدریج دریابد که مصاحبه‌های جدید، تکراری است. با این روش نمونه-گیری نمونه این پژوهش شامل ۱۳ تن از دبیران تاریخ دوره دوم متوسطه بودند. پس از ایجاد اطمینان خاطر برای شرکت‌کنندگان و کسب اجازه از آن‌ها، مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته همراه با ارتباط کلامی انجام پذیرفت. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، مطابق با مراحل شش‌گانه روش تحلیل درون‌مایه‌ای پیشنهادی براون و کلارک به این صورت انجام گرفت که بلافاصله بعد از اتمام هر مصاحبه، مکالمات ضبط‌شده به صورت مکتوب درآمد و در مرحله اول که آشنایی با داده‌ها^۳ است، برای درک محتوا، با غوطه‌ور شدن در داده‌ها و بازخوانی آن‌ها به دفعات متعدد، نظرات و درک کلی از مصاحبه و مسائل

1. Braun & Clarke

2. Based on skilled person

3. familiarizing with data

جالب درون آن‌ها یادداشت شده است. پس از آن، در مرحله ایجاد کدهای ابتدایی^۱، نکات بارز سخنان شرکت‌کنندگان در قالب کدهای اولیه مرتبط با مطالبات سه گروه از تاریخ استخراج شد. مرحله سوم که مرحله یافتن درون‌مایه‌ها است، مبتنی بر مرتب کردن و جاگذاری کدهای ابتدایی در درون‌مایه‌های ابتدایی و نام‌گذاری آن‌ها بود. در مرحله بازنگری درون‌مایه‌ها^۲، درون‌مایه‌ها ابتدا بازنگری و پالایش شدند. تا درون‌مایه‌هایی که به اندازه کافی مورد حمایت اطلاعات و داده‌ها قرار نمی‌گیرند، حذف شوند یا در صورت نیاز یک درون‌مایه به دو درون‌مایه تبدیل شود. اساس طبقه‌بندی در این بازنگری به این صورت بود که داده‌ها و کدها بیشترین شباهت را در درون و بیشترین تفاوت را بین درون‌مایه‌ها داشته باشند (براون و کلارک، ۲۰۰۶). مرحله بعد که تعریف و نام‌گذاری^۳ درون‌مایه‌ها نام دارد، جوهره این درون‌مایه‌ها در قالب درون‌مایه‌های اصلی نام‌گذاری شدند. در این بخش، بار دیگر درون‌مایه‌های فرعی بازبینی شده تا از همخوانی آن‌ها با درون‌مایه اصلی اطمینان حاصل شود. بعد از اتمام تجزیه و تحلیل و استخراج درون‌مایه‌ها و اطمینان از طبقه‌بندی آن‌ها، مرحله آخر تحلیل درون‌مایه‌ای که گزارش یافته-ها^۴ است، انجام شد. برای تأمین اعتبار داده‌ها علاوه بر در نظر گرفتن وضوح سؤالات، در انتهای هر مصاحبه، موافقت پاسخگو با صحت ساختار کلی اظهارات وی مورد بررسی قرار گرفت. به منظور افزایش اعتبار تحقیق، تحلیل و کدگذاری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اطلس تی. ای. صورت گرفت. این نرم‌افزار ابزار مناسبی برای تحلیل داده‌های کیفی به شمار می‌رود و هدف اصلی آن تغییر شیوه‌های سنتی تفسیر متون است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. generating initial code
2. reviewing themes
3. defining and naming themes
4. producing the report

جدول ۱- مشخصات دموگرافیک شرکت کنندگان

شرکت کننده	سابقه کار	رشته تحصیلی	میزان تحصیلات
۱	۹	تاریخ	فوق لیسانس
۲	۱۰	تاریخ انقلاب اسلامی	فوق لیسانس
۳	۱۳	تاریخ	لیسانس
۴	۱۱	تاریخ	فوق لیسانس
۵	۲۵	تاریخ	لیسانس
۶	۱۷	تاریخ	لیسانس
۷	۲۰	تاریخ انقلاب اسلامی	لیسانس
۸	۶	تاریخ	دانشجوی فوق لیسانس
۹	۱۵	تاریخ انقلاب اسلامی	فوق لیسانس
۱۰	۱۸	تاریخ انقلاب اسلامی	لیسانس
۱۱	۸	تاریخ انقلاب اسلامی	فوق لیسانس
۱۲	۱۳	تاریخ	فوق لیسانس
۱۳	۱۶	تاریخ	لیسانس

جدول ۲: مراحل کدگذاری داده‌ها از منظر براون و کلارک

مراحل	توصیف هر یک از مراحل
۱. آشنایی محقق با داده‌ها	پیاپیاده‌سازی داده‌ها، غوطه‌ور شدن در داده‌ها و بازخوانی آن‌ها، یادداشت کردن ایده‌های اولیه
۲. ایجاد کدهای اولیه	کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها در یک روش سیستماتیک از کل داده‌ها، تلفیق داده‌های مربوط به هر از تمها
۳. یافتن درون‌مایه‌ها	تلفیق کدها در تم‌های بالقوه، جمع‌آوری تمام اطلاعات مربوط به هر تم بالقوه
۴. بررسی تم‌ها	چک کردن کدها که آیا تمها در رابطه با عصاره کدگذاری مناسب هستند (مرحله ۱) نسبت به کل مجموعه (مرحله ۲) طراحی یک نقشه تماتیک از تجزیه و تحلیل داده‌ها
۵. تعریف و نام‌گذاری تم‌ها (مضامین)	تجزیه و تحلیل مداوم برای اصلاح ویژگی‌های هر تم، و در نهایت عنوان کردن تعریف و نام روشن برای هر تم یا مضمون
۶. ارائه گزارش	فرصت نهایی برای تجزیه و تحلیل، استخراج نمونه‌های قانع‌کننده، تجزیه و تحلیل نهایی کدهای استخراج شده که با سؤالات و ادبیات پژوهش همخوانی داشته باشد و در نهایت ارائه یک گزارش علمی از تجزیه و تحلیل‌ها

یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل داده‌ها چهارده مضمون فرعی شامل امانت‌داری، تعادل در رویدادها، ساده‌سازی، عدم جذابیت محتوا، گسستگی مطالب، تاریخ‌زدگی معلم، کمبود تقاضا، دانش تاریخی معلم، روش تدریس، ارزشیابی، ارجحیت دروس علوم و ریاضی، ساعت درس تاریخ، فراگیر و مجریان برنامه را نشان

داد. این مضامین فرعی در پنج دسته‌بندی مضامین اصلی قرار گرفتند که در ذیل به این مضامین و برخی مصادیقشان می‌پردازیم:

جدول ۳- کدهای اولیه مرتبط با علل و موانع تدریس

ردیف	نمونه سخن	کد اولیه
۱	دانش‌آموز باید شخصیت‌ها را یا خوب مطلق یا بد مطلق بپذیرد که این موضوع باقاعده بی‌طرفی مورخ در تناقض است.	نداشتن تعصب و نظر و غرض شخصی در نگارش تاریخ
۲	از نظر محتوایی غلبه با تاریخ سیاسی است که خود عاملی در جهت از تعادل خارج شدن محتوا می‌باشد.	نگاه تک‌بعدی به جنبه سیاسی تاریخ
۳	محتوا باید بر اساس میزان درک و فهم دانش‌آموز تدوین شود تا او بتواند با متن کتاب ارتباط برقرار کند.	میزان درک دانش‌آموزان از مطالب
۴	محتوای کتاب‌های تاریخ بسیار خشک است و به هیچ شکلی دانش‌آموزان را جذب نمی‌کند	عدم توجه به خواسته‌ها و علایق دانش‌آموز
۵	نگارش کتاب درسی تاریخ به‌صورتی است که سلسله‌های پادشاهی هیچ ارتباطی با یکدیگر ندارند و سلسله‌ها را به‌صورت مکانیکی و دوره‌های بررسی می‌کنند.	جدا بودن حوادث تاریخی از هم بدون ارتباط با حوادث قبلی و بعدی
۶	دبیرانی که مطالعه صرف مطالب کلاسی را کافی می‌دانستند و هیچ انگیزه‌ای برای کنکاش و تجزیه و تحلیل مسائل تاریخی برای دانش‌آموزان خود نداشتند.	نبود نیروی آموزشی علاقه‌مند
۷	وقتی فارغ‌التحصیلان می‌بینند پس از پایان تحصیلات هیچ تقاضایی برای کار وجود ندارد انگیزه و رغبت را برای ادامه تحصیل در این رشته از دست می‌دهند	نداشتن بازار کار خوب و پرستیژ عالی
۸	معلمان به‌عنوان انتقال‌دهندگان اطلاعات اجتماعی و تاریخی، باید در زمینه موضوع مرتبط با درسی که آموزش می‌دهند از دانش و تجربه لازم برخوردار باشند	محول شدن تدریس تاریخ به غیرمتخصص
۹	. بیشتر معلمان همچنان از روش‌های تدریس سنتی همچون سخنرانی، روخوانی کتاب، دیکته کردن سؤال و جواب و .. برای دانش‌آموزان استفاده می‌کنند.	بی‌توجهی به اصول و روش‌های تدریس صحیح
۱۰	نتیجه‌گرایی در آموزش تاریخ که تنها منجر به سنجش محفوظات است	انتظار حفظ کردن مطالب به‌صورت کامل و پاسخ به پرسش‌ها
۱۱	در نظام آموزشی ما اولویت با دروس علوم تجربی و ریاضی است و علوم انسانی و به‌تبع آن تاریخ به حاشیه رانده شده است	نداشتن درک درست از اهمیت و جایگاه تاریخ در تربیت و پرورش
۱۲	در مدارس این درس جز درس‌هایی به حساب می‌آید که زمان زیادی را نیاز ندارد و در هفته دو ساعت برای آن در نظر گرفته شده است که با توجه به حجمی کتاب این زمان برای تدریس بسیار کم است	عدم تناسب حجم و زمان تدریس
۱۳	که همسان‌سازی مسائل تاریخی با زندگی فراگیران می‌تواند عاملی در جذب آن‌ها به سمت درس تاریخ باشد	شناخت اولویت‌ها و خواسته‌های دانش‌آموز
۱۴	معلمان به‌عنوان اصلی‌ترین بخش در آموزش باید موردتوجه قرار گیرند و به مطالبات آن‌ها رسیدگی شده و در تدوین برنامه و محتوا از تجربیات آنان نیز استفاده شود	اهمیت معلم به‌عنوان عنصر کلیدی در اجرای برنامه درسی

با اتمام کدگذاری اولیه و به دست آوردن فهرستی از کدهای اولیه در گام سوم به تحلیل و ترکیب این کدها می‌پردازیم.

جدول ۴- تم‌های فرعی مرتبط با علل و موانع تدریس

ردیف	کد اولیه	تم فرعی
۱	نداشتن غرض و نظر شخصی در نگارشش محتوا	امانت‌داری
۲	تأکید به جنبه سیاسی تاریخ بدون توجه بر سایر جنبه‌ها	تعادل در رویدادها
۳	توجه به سن دانش‌آموزان و میزان توانایی‌ها و درک ایشان از مطالب	ساده‌سازی
۴	بی‌توجهی به خواسته‌ها و علایق دانش‌آموزان در زمان تدوین محتوا	عدم جذابیت محتوا
۵	نگارش منقطع سلسله‌های پادشاهی بدون ایجاد ارتباط	گسستگی مطالب
۶	استفاده از نیروهایی بدون علاقه به تدریس تاریخ	تاریخ زدگی معلم
۷	نبود بازار کار خوب برای فارغ‌التحصیلان تاریخ	کمبود تقاضا
۸	محول شدن تدریس تاریخ به غیرمتخصصان این رشته	دانش تاریخی معلم
۹	استفاده از روش‌های سنتی تدریس جهت حفظ مطالب	روش تدریس
۱۰	درخواست حفظ مطالب به صورت کامل و پاسخ به سؤالات بر مبنای مطالب حفظی	ارزشیابی
۱۱	بی‌توجهی نسبت به اهمیت درس تاریخ در تعلیم و پرورش دانش‌آموزان	ارجحیت دروس علوم و ریاضی
۱۲	مناسب نبودن زمان تدریس با محتوای کتاب	ساعات درسی تاریخ
۱۳	شناخت اولویت‌ها و خواسته‌های دانش‌آموزان از درس تاریخ	فراگیر
۱۴	توجه به تجربیات معلمان در زمان تدوین محتوای کتاب درسی	مجریان برنامه

به دلیل مشابهت‌هایی که در برخی از تم‌های فرعی وجود داشت در مرحله بعد با دسته‌بندی این

تم‌ها به پنج تم اصلی دست یافتیم.

جدول ۵. مضامین اصلی و فرعی به دست آمده از مصاحبه

درون مایه اصلی	درون مایه فرعی
تاریخ نگاری	امانت داری
	تعادل در رویدادها
	ساده سازی
دافعه تاریخ	عدم جذابیت محتوا
	گسستگی مطالب
	تاریخ زدگی معلم
	کمبود تقاضا
آموزش تاریخ	دانش تاریخی معلم
	روش تدریس
	ارزشیابی
جایگاه تاریخ	ارجحیت دروس علوم و ریاضی
	ساعات درسی تاریخ
مخاطب شناسی	فراگیر
	مجریان برنامه

مضمون اصلی ۱: تاریخ نگاری

در مصاحبه‌های با دبیران دریافت شد که یکی از دغدغه‌های اصلی دبیران مربوط به شیوه تاریخ نگاری است که از نظر آنان موجب عدم علاقه به مطالعه تاریخ در میان دانش آموزان می‌شود. از منظر دبیران تاریخ به مورخی منصف، به دور از تعصبات نژادی، قومی و مذهبی و دارای سلامت نفس و شجاع، دارای محسنات اخلاقی و انسانی نیاز دارد. مورخی که به همه انسان‌ها و کشورها فارغ از رنگ و نژاد و فکر به شکل یک خانواده جهانی بنگرد. چنین محققى پس از بررسی همه شواهد و قرائن، به قضاوت می‌نشیند و نگاه از نتایج آن، محکمه پند و اندرزی برای عبرت دیگر انسان‌ها به ارمغان می‌آورد. در تاریخ نگاری بر اساس سخنان دبیران و تجزیه و تحلیل آن‌ها به سه مضمون فرعی به شرح زیر اشاره می‌شود:

مضمون فرعی ۱: امانت‌داری

مهم‌ترین نکته در نوشتن تاریخ نداشتن تعصب و نظر و غرض شخصی است این در حالی است که طبق پژوهش‌های انجام شده (علم و ببادی، ۱۳۹۴) در آموزش سنتی و کتاب محور کنونی، بیشتر قضاوت‌ها یک‌سویه است در این باره کد شماره ۷ اعتقاد داشت: «مطالب درسی با هم تناقض دارند... مثلاً در تاریخ معاصر گاهی از اصلاحات رضاخانی صحبت میشه و گاهی به اقدامات او توجه میشه. دانش‌آموز تشخیص نمیده این اصلاحات خوب بودن یا بد» یک‌سونگری به مطالب تاریخی و عدم امانت‌داری در نگارش تاریخ باعث می‌شود دانش‌آموز، در این برهه زمانی، که خود قادر به تفکر و تجزیه و تحلیل مسائل است، نسبت به متن کتاب تا حدودی بی‌اعتماد شود و از جذابیت کتاب کاسته شده و مانع ایجاد علاقه و رغبت در مطالعه تاریخ شود. هم‌چنین روایت‌های متناقض در خصوص شخصیت‌های مهم تاریخی نیز مورد توجه مصاحبه‌شوندگان بوده است. آنان از این نکته گلایه داشتند که گویی نوعی افراط و تفریط در معرفی شخصیت‌ها و حوادث تاریخی به چشم می‌خورد. به نوعی که در نگارش تاریخ گاهی شخصیتی اسطوره جلوه میکند و شخصیتی دیگر به نازل‌ترین درجات سقوط میکند. به‌عنوان مثال به بخشی از سخنان یکی از دبیران اشاره می‌شود:

«در محتوای کتاب تاریخ گاهی شخصیت‌ها رو خیلی بد جلوه دادن و شخصیت دیگه‌ای رو خیلی مورد توجه و ستایش قرار دادن. به‌عنوان مثال هیچ نقدی از امیرکبیر در کتاب درسی نیست... آیا این به این معنی است که همه کارهای امیرکبیر درست بوده و هیچ نقدی بهش وارد نیست؟»

مضمون فرعی ۲: تعادل در ارائه حوادث و رویدادهای تاریخی

دبیران نیز از سیاسی بودن و به عبارتی تک‌بعدی بودن مطالب تاریخی گله داشتند و آن را عاملی در جهت تضعیف علاقه فراگیر به مطالعه تاریخ می‌دانستند. از نظر بسیاری از دبیران متن کتاب در تاریخ سیاسی حبس شده و پا را از آن فراتر ننهاده است. به‌عنوان مثال کد شماره ۳ اظهار داشت: «...از نظر محتوایی، غلبه با تاریخ سیاسی که خودش عاملی در جهت از تعادل خارج شدن محتوا به حساب میاد. در صورتی که در زندگی گذشتگان ما همه چیز سیاسی نبوده و جنبه‌های دیگه‌ای هم وجود داشته که باید به اونها پرداخته بشه...»

یا کد شماره ۵ در این باره اعتقاد داشت «تاریخ مالمال از مسائل سیاسی... دانش‌آموزان من از این قضیه شکایت میکنند و مدام می‌پرسن که چرا به سایر بخش‌های تاریخ اشاره‌ای نمیشه»
«...زمانی که من از قسمتی از زندگی گذشتگان یا به عبارتی تاریخ اجتماعی در کلاس درس صحبت می‌کنم متوجه میشم دانش‌آموزانم با علاقه بحث رو دنبال میکنند ولی زمانی که به بخش سیاسی توجه

میشه دانش آموزانم کسل و بی حوصله میشن. و مدام تکرار میکنن که این بخش تاریخ خیلی تکراری و کسل کننده هست»

مضمون فرعی ۳: ساده سازی محتوا

از مهم ترین موضوعات در زمان تدوین محتوای دروس توجه به این نکته است که این محتوا را کدام گروه سنی قرار است مطالعه کند، بنابراین محتوا باید بر اساس میزان درک و فهم دانش آموز تدوین شود تا او به راحتی بتواند با متن کتاب ارتباط برقرار کند. این در حالی است که از نظر بسیاری از دبیران متن کتاب سنگین و پیچیده است و دانش آموز آن را به راحتی درک نمی کند. به عنوان مثال کد شماره ۴ این گونه بیان می کرد « متن کتاب برای افرادی با سن بالاتر نوشته شده.... خیلی از قسمت های درس رو باید دوباره توضیح بدم تا برای دانش آموز واضح بشه»

«...حجم کتاب زیاده و من از روش سخنرانی استفاده می کنم تا زودتر کتاب رو تموم کنم. اما در بعضی بخش های کتاب برای دانش آموزانم ابهام وجود داره و نمیتونن به راحتی مطلب رو متوجه بشن...» ساده سازی متن درس تاریخ هم می تواند عاملی در جهت افزایش علاقه دانش آموز به تاریخ باشد، و هم می تواند راهی باشد تا معلم از روش های مناسب تری برای آموزش استفاده کند.

مضمون اصلی ۲: دافعه ای بودن درس تاریخ

نقش کتاب درسی به عنوان یک ابزار مهم آموزشی همواره مورد توجه بوده و از سوی مربیان تعلیم و تربیت، فعالیت های مستمری برای بهبود کمی و کیفی و استفاده هر چه بیشتر از آن به عنوان وسیله آموزشی به کار برده شده است. هدف از مطالعه تاریخ و تفکر تاریخی بیان تفاوت ها و شباهت ها، و علت رخداد حوادث و مقایسه کردن و تجزیه و تحلیل این رخدادها است. با چنین نگرشی به جذابیت تاریخ افزوده خواهد شد و دانش آموزان نیز به جای دوری از تاریخ به آن علاقه مند می شوند. برخی از کدها و عواملی که موجب عدم گرایش و تعلق خاطر دانش آموزان به مطالعه تاریخ می شود یا به عبارتی کدهایی که به عنوان موانع تدریس تاریخ و دافعه تاریخ میان دانش آموزان می شوند در زیرمجموعه مضمون اصلی دافعه تاریخ توضیح داده می شود:

مضمون فرعی ۱: محتوا

است ولی به نظر بسیاری از مهم یادگیری چگونگی که دارد اهمیت اندازه همان به « دانستن چه دبیران محتوای کتاب های تاریخ بسیار خشک است و به هیچ شکلی دانش آموزان را جذب نمی کند. در این رابطه به بخشی از سخنان کد شماره ۵ در زیر توجه شود: «محتوا کاملاً سیاسییه. چیزی که دانش آموز از اون خوشش نیما... در واقع یه متن خشک و خالی از هرگونه احساسی رو دانش آموز باید

دانش‌آموزان ... نشده دانش‌آموز علایق و خواسته‌ها به توجهی هیچ تاریخ کتاب محتوای بخونه.» «در همیشه» مشاهده ندرت به کتاب در مطالب این ولی هستن علاقه‌مند هم اجتماعی و فرهنگی مباحث به ما محتوا باید باعث رشد توانایی‌ها، مهارت‌ها و گرایش‌های دانش‌آموزان شود. این درحالی است که نوع محتوای کتاب درسی تاریخ به گونه‌ای است که دانش‌آموز حفظ کردن مطالب آن و نمره گرفتن برای امتحان پایانی را کافی میدانند و پس از امتحان تمام مطالب از ذهن وی پاک‌شده و به فراموشی سپرده می‌شود. در این باره گزیده‌ای از سخنان دبیران ذکر می‌شود:

«دانش‌آموزان من فکر میکنند این درس هیچ مناسبتی با زندگی واقعی اون‌ها نداره، ... بنابراین نیازی نمی‌بینم که مطالب رو خیلی دقیق و موشکافانه بخونم. از نظر اون‌ها همین که برای امتحان نمره بگیرم کافیه»

«از نظر خیلی از بچه‌ها وقتی قرار نیست از این محتوا استفاده بشه هیچ لزومی برای مطالعه دقیق اون وجود نداره، اون‌ها بر این عقیده هستن که محتوایی که فقط به ذکر حکومت‌ها بسنده کرده در هیچ بخش زندگیشون کارایی نداره...»

از عواملی که سبب عدم علاقه دانش‌آموزان به درس تاریخ می‌شود محتوای آن است، چه از حیث متن و چه از حیث تصاویر و رنگ. بر این اساس یکی از مطالبات دبیران جهت افزایش علاقه دانش‌آموزان تغییر محتوا و جذاب نمودن آن متناسب با سن رشدی دانش‌آموزان است. به عبارت بهتر کتاب باید دارای کاغذ خوب باشد و جلد و تصاویر آن با سن دانش‌آموزان و چگونگی بهره‌گیری آنان از کتاب متناسب باشد. در واقع شکل‌ها واضح و برانگیزنده‌ی کنجکاو باشد. سبک نوشتن مطالب ساده، رسا و گیرا و به دور از درازنویسی و پیچیده‌نویسی باشد.

مضمون فرعی ۲: گسستگی

یکی از مشکلات آموزش تاریخ که البته نشات گرفته از سبک نگارش کتاب درسی است، این است که حوادث تاریخی را از هم جدا می‌کند و هر یک را به شکل انتزاعی یعنی بدون ارتباط با قبل و بعد بیان می‌کند. اکثر دبیران به عدم ارتباط منطقی بین دوره‌های مختلف تاریخی اشاره داشتند و آن را سبب تشتت ذهنی و سردرگمی دانش‌آموز می‌دانستند. به‌عنوان مثال به بخشی از سخنان کد شماره ۱۰ در این زمینه اشاره می‌شود: «متأسفانه در متن کتاب پیوستگی وجود نداره و این امر باعث گیج شدن دانش‌آموز میشه. مثلاً در کتاب تاریخ معاصر به‌محض این‌که دوره اشکانی تموم میشه به دوره ساسانی میریم بدون این‌که دانش‌آموز ارتباط بین این دو دوره رو درک کنه و بفهمه چطور یک

حکومت سرنگون شد و حکومت بعدی به سر کار اومد. همین موضوع باعث میشه خیلی علاقه‌ای به دنبال کردن مطالب تاریخی نداشته باشه»

مضمون فرعی ۳: تاریخ زدگی معلم

این امر نیز از آفاتی است که می‌تواند موجبات دور شدن دانش‌آموز از دنیای امروز واقعی را فراهم کند و او را از دریافت اطلاعات جدیدی که می‌تواند نظریات و پندارهای گذشته را تغییر دهد، محروم سازد. از نظر بیشتر مصاحبه‌شوندگان، دبیر تاریخ خود باید به تاریخ و مطالعه آن علاقه‌مند باشد تا بتواند این علاقه و انگیزه برای مطالعه را در دانش‌آموزان نیز برانگیخته نماید. در این رابطه به بخش - هایی از صحبت‌های کد شماره ۱ اشاره می‌شود: «از نظر من معلم تاریخ باید به علم تاریخ و روش‌های اون مسلط باشه. به عبارتی تاریخ رو با دل و جون مطالعه کنه نه به اجبار... در این صورت آموزش نیز با علاقه اتفاق می‌افته، در نتیجه فراگیر هم به دنبال کردن مطلب علاقه پیدا می‌کنه. پس می‌تونم نتیجه بگیرم که در آموزش تاریخ به نیروی انسانی کارآمد احتیاج داریم. چیزی که در بعضی از مدارس دیده نمی‌شه»

«متأسفانه در بین همکاران کسانی هستند که یا رشته تخصصی‌شون تاریخ نیست یا این رشته رو به اجبار انتخاب کردن و ادامه تحصیل دادن، در نتیجه با بی‌علاقگی به تدریس این درس مشغول هستند. دانش‌آموز امروز خیلی سریع متوجه عدم علاقه معلم میشه، در نتیجه، نه تنها رضایتی از درس برای دانش‌آموز ایجاد نمیشه، بلکه باعث نوعی دل‌زدگی و لحظه‌شماری برای پایان ساعت درسی هم میشه»

معلمین تاریخ از سویی با بی‌اهمیتی درس خود در بین دانش‌آموزان مواجه‌اند و از سوی دیگر نگاه سایر همکاران و کادر آموزشی به آن‌ها بعضاً استخفاف‌آمیز است. هم‌چنین دبیران تاریخ در کنار مشکلات موجود با مشکل دبیران غیرمتخصص در کنار خود هم مواجه‌اند که سهم مهمی در تنزل جایگاه تاریخ در میان فراگیران دارند چون این اشخاص غالباً فاقد بینش تاریخی مناسب و علمی‌اند و نمی‌داند علم تاریخ مهارتی است در جهت یافتن مطلب درست‌تر از میان اخبار متنوع.

مضمون فرعی ۴: کمبود تقاضا

یکی از مهم‌ترین دلایل بی‌علاقگی دانش‌آموزان در فراگیری درس تاریخ در مقطع متوسطه این است که فارغ‌التحصیلان رشته تاریخ از دانشگاه‌ها، جایگاه استخدامی خاصی به جز شغل معلمی یا چند شغل دیگر در جامعه ندارند. در واقع، زمانی که هر دانشگاهی در کشور برحسب سلیقه و امکانات خود اقدام به پذیرش دانشجو می‌نماید در نهایت نتیجه‌ای جز کمبود بازار کار برای فارغ‌التحصیلان

نخواهد داشت. یک جامعه خوب جامعه‌ای است که بتواند بین علوم و معارف متعدد خود تعادل ایجاد کند، به عبارتی همه علوم را به یک میزان اصالت بخشد. در این رابطه نیز کد شماره ۱۲ اشاره کرده است که: «بسیاری از خانواده‌ها وقتی می‌بینند دانش‌آموز تاریخ می‌خواند و یا به اون علاقه دارد بلافاصله از او می‌پرسند که تاریخ بخونی که در آینده چه کاره بشی؟ خواندن تاریخ برات هیچ فایده‌ای نداره. به عبارتی چون تاریخ هیچ بازار کار خاصی نداره والدین هم با انتخاب اون به‌عنوان رشته دانشگاهی مخالفت می‌کنن. البته این موضوع بیشتر در بین پسرا وجود داره»

«بسیاری از خانواده‌ها وقتی می‌بینند دانش‌آموز تاریخ می‌خواند و یا به اون علاقه دارد بلافاصله از او می‌پرسند که تاریخ بخونی که در آینده چه کاره بشی؟ خواندن تاریخ برات هیچ فایده‌ای نداره. به عبارتی چون تاریخ هیچ بازار کار خاصی نداره والدین هم با انتخاب اون به‌عنوان رشته دانشگاهی مخالفت می‌کنن. البته این موضوع بیشتر در بین پسرا وجود داره»

«من همکاری دارم که مدام شکایت می‌کنه و میگه تحصیلات در رشته تاریخ اشتباهه، چون از او نون درنمیداد. همین حرفا رو در کلاس درسش هم می‌زنه. با این اوصاف نباید انتظار داشته باشیم که دانش‌آموز به این درس به‌عنوان رشته دانشگاهی در آینده نگاه کنه»

مضمون اصلی ۳: دانش و تربیت تاریخی

یکی از بزرگ‌ترین مشکلات در آموزش تاریخ، شیوه صحیح و درست آموزش تاریخ است. باید اذعان داشت که آموزش تاریخ به این علت است که تربیت تاریخی اتفاق بیافتد. آموزش تاریخ که مقوله بسیار پیچیده‌ای است هم به توانایی‌های علمی و هم به مهارت‌های آموزشی احتیاج دارد. چیزی که شاید در بین تعدادی از دبیران تاریخ وجود نداشته باشد و یا اگر باشد به علت جایگاه تاریخ خیلی به آن اهمیت داده نمی‌شود. در مصاحبه‌های صورت گرفته با دبیران تاریخ ذکر این نکته بر اساس سه مضمون فرعی مورد توجه قرار گرفت که در زیر به هر کدام از آن‌ها اشاره می‌شود:

مضمون فرعی ۱: دانش تاریخی معلم

دانش‌آموزان این نسل همواره سؤالات جدیدی در ذهن دارند. این در حالی است که برخی از مربیان و معلمان به دلیل برخوردار نبودن از دانش کافی و آشنا نبودن با چگونگی پرورش فکر و اندیشه، در مقابل سؤالات مکرر دانش‌آموزان قادر به پاسخگویی نبوده که این امر به مرور علاقه و انگیزه برای مطالعه را در بین دانش‌آموزان از بین می‌برد. بنابراین دبیران تاریخ باید با روشی منطقی و برخوردار از پشتوانه علمی-پژوهشی در تدریس خود، کیفیت کار خود را افزایش داده و سبب افزایش انگیزه و علاقه به مطالعه در دانش‌آموزان شوند. در این رابطه به بخشی از سخنان کد شماره ۹ توجه

می‌شود: «از نظر من تاریخ یه هنر میان رشته‌ایه، یعنی من معلم تاریخ، باید علاوه بر تاریخ به بعضی از رشته‌های دیگه از جمله ادبیات، جغرافیا و جامعه‌شناسی و خیلی از علوم دیگه تا حدودی مسلط باشم و اطلاعات کافی در این زمینه‌ها داشته باشم. اما متأسفانه می‌بینم که بعضی از همکارای من حتی به خود تاریخ هم تسلط کافی ندارن و آموزش تاریخ رو روخوانی و حفظ کردن مطالب میدونن» باید ذکر کرد که معلم برای ایجاد علاقه در دانش‌آموز باید به آنچه تدریس می‌کند عشق بورزد. لازم است موضوع درس را بشناسد و هر روز در مورد آن مطالب بیشتری بیاموزد و چیزی را که تدریس می‌کند بخشی از وجود خود سازد.

«متأسفانه بعضی از همکاران هستن که مطالعه‌شون در حد همون کتابیه که تدریس میکنن در نتیجه وقتی دانش‌آموزی سؤال رو می‌پرسه، با این بهانه که به موضوع درس مربوط نیست از پاسخ دادن به اون سؤال شونه خالی میکنن. در صورتی که به نظر من این امر به دلیل کمبود اطلاعات و آگاهی اون همکاره»

دبیران تاریخ باید با روشی منطقی و برخوردار از پشتوانه علمی-پژوهشی در تدریس خود، کیفیت کار خود را افزایش داده و سبب افزایش انگیزه و علاقه به مطالعه در دانش‌آموزان شوند. در این رابطه به بخشی از سخنان یکی از دبیران توجه می‌شود:

«از نظر من تاریخ یه هنر میان رشته‌ایه، یعنی من معلم تاریخ، باید علاوه بر تاریخ به بعضی از رشته‌های دیگه از جمله ادبیات، جغرافیا و جامعه‌شناسی و خیلی از علوم دیگه تا حدودی مسلط باشم و اطلاعات کافی در این زمینه‌ها داشته باشم. اما متأسفانه می‌بینم که بعضی از همکارای من حتی به خود تاریخ هم تسلط کافی ندارن و آموزش تاریخ رو روخوانی و حفظ کردن مطالب میدونن»

مضمون فرعی ۲: تدریس

یکی از مشکلات مهم در رابطه با درس تاریخ مربوط به روش تدریس این درس می‌باشد. بیشتر معلمان همچنان از روش‌های تدریس سنتی همچون سخنرانی، روخوانی کتاب، دیکته کردن سؤال و جواب و .. برای دانش‌آموزان استفاده می‌کنند. چنانچه پیداست در این حالت معلم محوری و عدم دخالت دانش‌آموز در فرایند یاددهی یادگیری رویکرد اصلی را تشکیل می‌دهد و این موضوع خود از علل اصلی افت تحصیلی و بی‌علاقگی دانش‌آموزان به درس تاریخ است. در این رابطه گزیده‌ای از سخنان کد شماره ۶ قابل ذکر است: «...متأسفانه حجم کتاب خیلی زیاده و ساعت تدریس کم. بنابراین روش تدریس معمولاً یک‌سویه و به شکل سخنرانی انجام میشه که این موضوع عاملیه در دل‌زدگی

دانش‌آموز از درس تاریخ. البته ما هم چاره دیگری نداریم. چون موزیم درس رو در زمان مقرر تموم کنیم...»

«من فکر می‌کنم نوع محتوا به شکلیه که ما مجبوریم در بیشتر مباحث از روش سخنرانی استفاده کنیم. که البته این کار مانع تفکر دانش‌آموز میشه. با این روش تدریس، فراگیر هم، خودش رو موظف میدونه که مطالب رو فقط حفظ کنه و هیچ فکر و تجزیه و تحلیلی روی مطالب انجام نمیده شاید اگه حجم کتاب کمتر بود ما زمان بیشتری برای استفاده از روش‌های مختلف داشتیم»

با این حال به نظر می‌رسد امروزه شیوه‌های سنتی آموزش، با توجه به پیشرفت تکنولوژی، دیگر کاربردی ندارد و معلمان باید به شیوه‌های نوین روی آورند. در تمام شیوه‌های نوین معلم می‌تواند از تمام حواس دانش‌آموز بهره‌برد و این فرصت را دارد که بهتر فرایند یاددهی یادگیری را در دانش‌آموزان به وجود آورد.

«معلم باید سعی کنه برای مطالب تاریخی مابه ازای خارجی پیدا کنه... در این صورت دانش‌آموز به این نتیجه می‌رسه که با خوندن تاریخ میتونه به پرسش‌هایی که در زندگی براش پیش اومده پاسخ بده و به این شکل برای یادگیری تاریخ انگیزه بیشتری پیدا میکنه»

«معلم تاریخ باید انواع هوش رو بشناسه و از همه اونها در آموزش تاریخ استفاده کنه. مثلاً وقتی بیشتر زمان تاریخ به سخنرانی می‌گذره بهتره معلم با هوش کلامی زبانی آشنایی داشته باشه تا بتونه مطالب رو بهترین شکل ارائه بده»

در مجموع توجه به توانایی فراگیران و دخالت دادن دائمی آنان در امر یادگیری را هرگز نباید از نظر دور داشت. استفاده از سؤال در آغاز هر درس، برای واداشتن دانش‌آموزان به فکر و آماده کردن آنان و ایجاد زمینه ذهنی برای موضوع تدریس، استفاده از روش طرح سؤال و جواب در خلال تدریس، هم‌چنین مشارکت دانش‌آموزان در امر تدریس از طریق کنفرانس نمونه‌هایی از کارهایی است که فراگیرنده را به مشارکت وا می‌دارد.

مضمون فرعی ۳: ارزشیابی تاریخی

ارزشیابی عبارت است از فرایند منظم برای تعیین و تشخیص میزان پیشرفت یادگیرنده در رسیدن به اهداف آموزشی. این در حالی است که در ارزشیابی تاریخ فقط محفوظات دانش‌آموز اندازه‌گیری می‌شود و این میزان نشان‌دهنده آگاهی دانش‌آموز نمی‌تواند باشد و از سوی دیگر دانش‌آموزان و حتی والدین آن‌ها را به سوی نتیجه‌گرایی سوق می‌دهد. نتیجه‌گرایی در آموزش تاریخ که تنها منجر به سنجش محفوظات است از جمله مواردی بود که کد شماره ۸ به آن اشاره داشت: «متأسفانه تدریس

تاریخ با توجه به حجم زیادش باعث شده ارزشیابی اون هم به‌سوی حفظیات حرکت کنه. دانش‌آموز عین مطالب رو در امتحان می‌نویسه و همه هدفش گرفتن نمره عالیه. بدون این‌که مطالب رو درک کرده باشه».

این مشکل تا حدود زیادی باعث می‌شود که در حیطه شناختی فقط به بعد دانشی آن توجه شود و فهم، کاربرد، تجزیه و تحلیل، ترکیب و قضاوت خیلی مورد توجه قرار نگیرد «وقتی نزدیک زمان امتحان میشیم دانش‌آموزانم از من انتظار دارند بهشون بگم کدوم بخش‌ها مهم‌تره و یا از کدوم قسمت‌ها سؤال میاد... چون همه تمرکزشون روی نمره است»

با توجه به این مطالب شاید ذکر این نکته هم خالی از اهمیت نباشد که چنانچه دبیران محترم روش تدریس خود را از سخنرانی و سنتی به روش‌های تعاملی و تفکر و تجزیه و تحلیل تغییر دهند سیستم ارزشیابی نیز متناسب با آن تغییر کند. از نظر دبیران ارزشیابی باید به گونه‌ای انجام شود که دانش‌آموزان توانایی نقادی داشته باشند. آن‌ها معتقد بودند ارزشیابی باید از دل تاریخ باشد تا بدین شکل راز و رمزهای تاریخی بیشتر شود و در نتیجه اشتیاق دانش‌آموزان برای مطالعه افزایش یابد.

مضمون اصلی ۴: جایگاه تاریخ

تاریخ دانشی است که در حوزه تعلیم و تربیت مؤثر است و در واقع یک مکمل آموزشی است. در واقع تاریخ به مثابه یک روش پژوهشی است و دانش‌آموز باید با مطالعه عمیق تاریخ به جایگاه اصلی آن دست پیدا کند. فقدان آن باعث ناقص شدن و نارسا بودن بینش تاریخی یک ملت می‌شود. افول جایگاه تاریخ موضوعی بود که دبیران نیز در مصاحبه‌های خود به آن اشاره داشتند و خواستار ارتقا سطح آن‌چه از لحاظ آموزشی و چه در کل جامعه بودند. کدهای حاصل از مصاحبه دبیران در ارتباط با جایگاه تاریخ در دو مضمون فرعی در زیر آورده می‌شود.

مضمون فرعی ۱: ارجحیت دروس علوم و ریاضی

مصاحبه‌شونده‌ها معتقد بودند که در نظام آموزشی ما اولویت با دروس علوم تجربی و ریاضی است و علوم انسانی و به تبع آن تاریخ به حاشیه رانده شده است به طوری که امروزه شاهد آن هستیم که بسیاری از سیاست‌مداران و مسئولین در حوزه‌های مختلف، فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهندسی هستند. در این زمینه به سخنان کد شماره ۳ توجه می‌شود: «وقتی سر کلاس درس از دانش‌آموزانم می‌خوام که مثلاً مطلب تحقیقی آماده کنن همه اعتراض می‌کنن که فرصت این کارو ندارن و تمام

زمانشون برای مطالعه درس‌های ریاضی و فیزیک و شیمی و... صرف میشه و نمیتونن از زمان اون درس‌ها کم کنن و به درس تاریخ هم برسن»

«وقتی برای دانش‌آموزام در رابطه با رشته تاریخ توضیح دادم خیلی صریح واضح به من گفتن که

ترجیح میدن ریاضی یا تجربی بخونن چون در جامعه جایگاه بالاتری رو به دست میارن...»

مضمون فرعی ۲: زمان آموزش تاریخ

در رابطه با درس تاریخ به نظر می‌رسد چه در جامعه و چه در خود مدارس اجحاف و بی‌مهری قرار گرفته است. در مدارس این درس جز درس‌هایی به حساب می‌آید که زمان زیادی را نیاز ندارد و در هفته دو ساعت برای آن در نظر گرفته شده است که با توجه به حجمی که اکثر دبیران به آن اشاره کردند این زمان برای تدریس بسیار کم است. در این رابطه کد شماره ۴ بیان کرده است: «حجم کتاب خیلی زیاده و زمانی که در برنامه هفتگی مدرسه برای اون قائل شدن، فقط دو ساعته، من تو این دو ساعت که نیمی از اون هم به حضور و غیاب و مرور درس‌های قبلی اختصاص داده واقعاً نمی‌تونم همه محتوا را تدریس کنم.»

از سوی دیگر دبیران اعتقاد داشتند که از نظر سایر دبیران همین دو ساعت هم زیاد بوده و هر یک از دبیران درس‌های دیگر در صورتی که زمان کم بیاورند دست به دامن دبیر تاریخ می‌شوند. که این خود نشان از عدم آگاهی سایر افراد از درس تاریخ و کلاس آن دارد. دبیری نیز به این مورد اشاره کرد: «در مدرسه ما وقتی دبیر ریاضی و فیزیک زمان کم میارن خیلی راحت از من درخواست میکنن که دو ساعت کلاس رو در اختیار اونها قرار بدم بدون این که متوجه باشن این دو ساعت چقدر برای درس تاریخ حیاتی و جالب این جاست که مدیر و معاون هم انتظار دارند که من این درخواست رو قبول کنم» با توجه به این موارد به نظر می‌رسد از سویی حجم کتاب با ساعات درسی متناسب نیست و از سوی دیگر نگرش افراد نسبت به درس تاریخ و اهمیت آن بسیار نامناسب است و از این رو باید در رابطه با این موضوع نیز به مطالبات دبیران توجه شود و سایر دبیران نیز در رابطه با نقش تاریخ توجیه شوند.

مضمون اصلی ۵: مخاطب

مصاحبه‌شونده‌ها معتقد بودند متن آموزشی تاریخ باید در درجه اول مخاطبان خود را بشناسد و خیلی فراتر و فروتر از دانش و توان ذهنی دانش‌آموز نباشد. هم‌چنین باید به این امر توجه شود که این متن توسط چه کسانی ارائه خواهد شد. دبیران در هنگام انجام مصاحبه دو گروه دانش‌آموزان و مجریان برنامه درسی اشاره داشتند که مخاطبان اصلی برنامه درسی تاریخ هستند و توجه به خواسته‌ها و مطالبات آن‌ها می‌تواند عاملی برای جذابیت درس تاریخ شود.

مضمون فرعی ۱: فراگیر

زمانی که معلم تاریخ مباحث تاریخی را تدریس می‌کند می‌تواند با بهره‌گیری از تجارب شخصی خود و دانش‌آموزان، مثال‌هایی را مطرح کند تا درک بهتری از وقایع برای دانش‌آموزان ایجاد شود. در اینجا نیز به بخشی از سخنان کد شماره ۱ که در ارتباط با همین موضوع است اشاره می‌شود: «من در تدریس تاریخ سعی می‌کنم از مثال‌هایی استفاده کنم که موضوع رو برای دانش‌آموزانم ملموس‌تر کند. مثلاً زمانی که بحث از بین رفتن یه قدرته، دروغ و تهمت و حسد و کارشکنی رو عنوان می‌کنم که حتی امروز وجود داره و ممکنه بین اعضای یه خانواده هم باشه.»

«...در زمان تدریس هر کدام از بخش‌های کتاب، اولین سؤال دانش‌آموزانم اینه که خوب این مطلب چه ربطی به الان ما داره و ما در کجای زندگیمون باید از این موضوع استفاده کنیم...»

«تاریخ خیلی سیاسی نوشته شده...در نتیجه دانش‌آموز هیچ ارتباطی بین زندگی خودش و حوادثی که در گذشته اتفاق افتاده نمی‌بینه. به همین دلیل علاقه‌ای هم به خواندن اون نداره.»

«در زمان نوشتن متن تاریخ باید به این موضوع توجه بشه که چه کسی قراره این مطلب رو بخونه. از نظر من بهتره به جای این همه حوادث سیاسی که به دنبال هم در متن کتاب اومدن، در بعضی جاها هم صحبت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی بشه نیاز فراگیر امروز فقط مطالعه سلسله‌های حکومتی نیست. اونها مشتاق مطالعه بخش‌های اجتماعی، فرهنگی و ... هستن»

باید دانش‌آموزان را به گونه‌ای جذب درس تاریخ کرد که بعد از پایان درس و مدرسه آنان خود به دنبال سؤالات مطرح‌شده بروند و به تحقیق و تفحص در مورد مسائل تاریخ بپردازند. دانش‌آموزان باید در کنار درک جزییات تاریخ، روح حاکم بر کل تاریخ را درک کنند تا کنجکاو، جستجوگری درباره حوادث تاریخی و نقش آن‌ها در زندگی حال و آینده در زندگی آن‌ها ایجاد شود. همسان‌سازی مسائل تاریخی با زندگی فراگیران می‌تواند عاملی در جذب آن‌ها به سمت درس تاریخ باشد باین‌حال بیشتر دبیران اظهار داشتند که در قدم اول باید متن کتاب درسی تا حدودی متناسب با شرایط فراگیر امروز باشد.

مضمون فرعی ۲: مجریان برنامه

معلمان به‌عنوان مجریان برنامه در برنامه‌ریزی درسی از اهمیت بالایی برخوردار هستند. محتوایی که تنظیم می‌شود در نهایت در اختیار معلم قرار می‌گیرد و این معلم است که آن را به دانش‌آموزان منتقل می‌کند. پس توجه به توانایی‌ها و همچنین امکاناتی که در اختیار معلم قرار دارد نیز باید مورد توجه قرار گیرد. دبیران معتقد بودند که کمبود امکانات آن‌ها را در تدریس با مشکل مواجه کرده

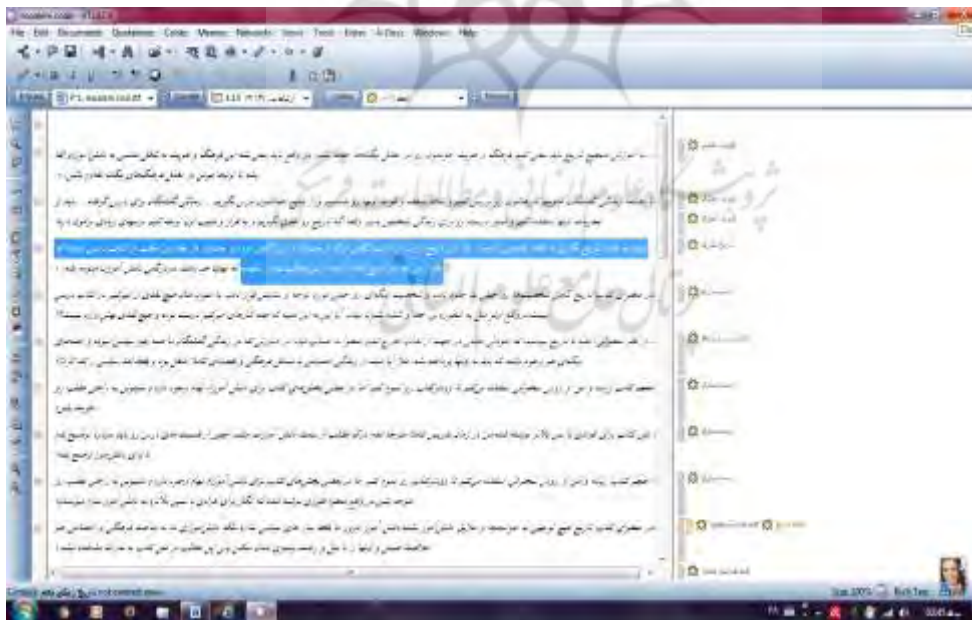
و این در حالی است که روش تدریس باید تغییر کند. به‌عنوان نمونه کد شماره ۳ بیان می‌کند: «کمبود وسایل و امکانات آموزشی مثل نقشه‌های تاریخی، فیلم‌های تاریخی، کلاس‌های هوشمند و ... وجود دارد. باین‌همه کمبود، برنامه‌ریزان و حتی اولیا و دانش‌آموز انتظار دارد تاریخ به شیوه نوین تدریس بشه. وقتی امکاناتی در اختیار ما نیست این توقع به جا نمیتونه باشه...»

در نظام آموزش و پرورش ایران که نظامی متمرکز و از بالا به پایین می‌باشد معمولاً معلم نقشی در تدوین محتوا ندارد و فقط ارائه‌دهنده آن است. این معلمان باید خود را مدام با برنامه وفق دهند و هیچ تأثیری روی برنامه ندارند. در این مورد نیز به سخنان یکی از دبیران اشاره می‌شود:

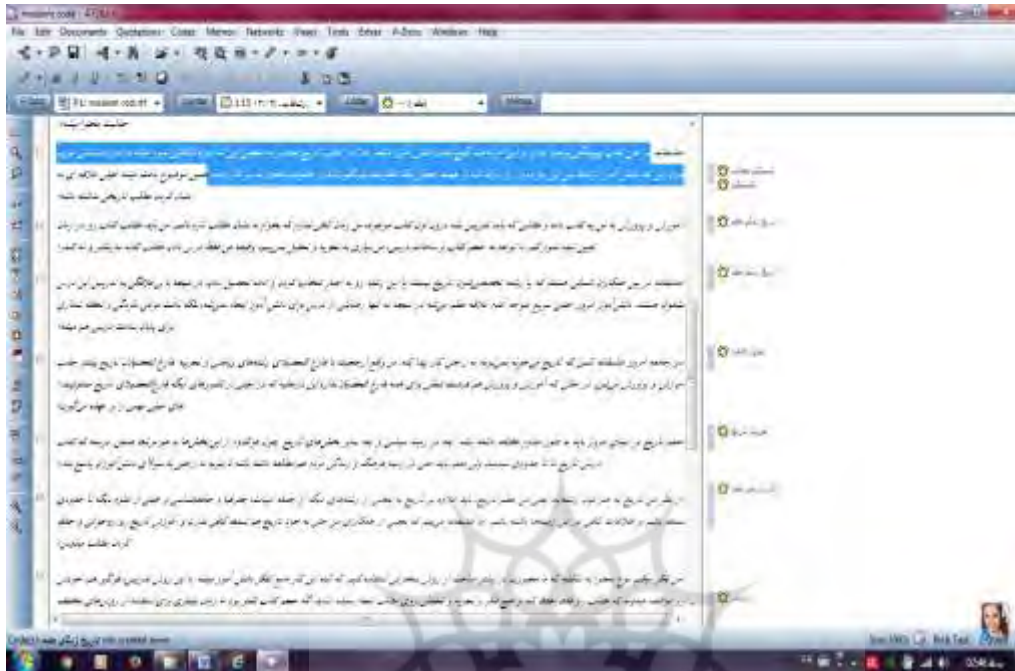
«من در کلاس درس با مسائلی مواجه میشم که باعث میشه خیلی بهتر تشخیص بدم دانش‌آموزم به چه متنی علاقه دارد ولی در زمان تدوین محتوا حتی از ما نظرخواهی هم نمیشه که اگه این کار صورت بگیره با تجربیاتی که معلما دارند قطعاً محتوای بهتر و مناسب‌تری ارائه میشه که دانش‌آموز هم به اون علاقه‌مند میشه»

معلمان به‌عنوان اصلی‌ترین بخش در آموزش باید موردتوجه قرار گیرند و در زمان تدوین برنامه‌های درسی از تجربیات آن‌ها استفاده شود تا به این شکل بخشی از موانعی مربوط به درس تاریخ از میان برداشته شود.

شکل ۱. خروجی حاصل از نرم‌افزار اطلس تی.ای.، تخصیص تم‌ها در رابطه با تجربیات دبیران

شکل ۲. خروجی حاصل از نرم افزار اطلس تی.ای.، تخصیص تم‌ها در رابطه با تجربیات دبیران

شکل ۳. خروجی حاصل از نرم افزار اطلس تی.ای. مدل تماتیک مربوط به تجربیات دبیران از علل و موانع تدریس تاریخ

بحث و نتیجه گیری

علی‌رغم اهمیت درس تاریخ در نظام آموزشی ایران و اهمیتی که این درس در پرورش هویت فردی و ملی یک فرد دارد، تحلیل تجارب دبیران از عوامل و موانع تدریس صحیح تاریخ نشان می‌دهد که تدریس و یادگیری اثربخش این درس در مدارس ما با مشکلاتی روبه‌رو است. یافته‌های پژوهش حاضر به اهمیت نقش دبیران در درس تاریخ تأکید دارد. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد از جمله تصمیم‌گیرندگان در برنامه درسی دبیران می‌باشند. چنان‌چه پوزنر^۱ نیز در طبقه‌بندی خود به برنامه درسی اجرایی اشاره می‌کند و آن را شامل چیزی می‌داند که عملاً توسط معلم تدریس می‌شود و چگونگی انتقال آن به دانش‌آموز را نیز دربردارد. از نظر پوزنر برنامه درسی اجرایی دو جنبه را شامل می‌شود: اول آنچه که معلم در کلاس درس می‌دهد که به‌عنوان برنامه درسی تدریس شده یاد می‌شود و دوم نتایج یادگیری که دانش‌آموزان در قبال آن مسئول هستند که تحت عنوان برنامه درسی آزمون شده نام برده می‌شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۲: ۱۶). بنابراین می‌توان به دبیران به‌عنوان مسئولان اجرایی برنامه درسی ویژه داشت. معلم تاریخ کسی است که باید به تاریخ و مباحث آن علاقه‌مند و معتقد باشد و توانایی انتقال این اعتقاد و اشتیاق را در میان دانش‌آموزان نیز داشته باشد (رشد تاریخ، ۱۳۸۵).

دبیران به‌عنوان متخصصان امر تعلیم و تربیت نگاه جامع‌تری نسبت به درس تاریخ و موانع و محدودیت‌های آن داشته و علاوه بر محتوا و روش تدریس به مسائل مختلفی اشاره داشتند. معلمان درس تاریخ را از آن جهت که هویت فرزندان این کشور را می‌سازد و هویت ملی نشان‌دهنده این سه واقعیت است که صاحب هویت ملی احساس همبستگی، وابستگی وفاداری نسبت به ملت خود دارد، درسی مهم می‌دانستند ولی ابراز تأسف نمودند که این درس همانند بسیاری از دروس علوم انسانی جایگاه اصلی خود را در جامعه از دست داده و به‌صورت مثبت به آن توجه نمی‌شود.

از دیگر موانع تدریس تاریخ از منظر دبیران نحوه نگارش تاریخ می‌باشد که آن را در سه زیرمجموعه امانت‌داری، تعادل در رویدادها و ساده‌سازی مورد بحث قرار دادند. مهم‌ترین نکته در نوشتن تاریخ نداشتن تعصب و نظر و غرض شخصی است. چنان‌که فوستل دوکولانژ در این باره می‌گوید "نباید عقیده و میل شخصی را در تاریخ دخالت داد" (Binesh, 1374). این در حالی است که طبق پژوهش‌های انجام شده (alam & babadi, 1394) در آموزش سنتی و کتاب محور کنونی، بیشتر قضاوت‌ها یک‌سویه

است. بر مبنای سخنان دبیران هر انسانی در زندگی خود مرتکب اشتباهاتی می‌شود و نمی‌توان انسانی را مبرا از خطا دانست. آنان معتقد بودند که این امر برای دانش‌آموز امروز بسیار غیرواقعی به نظر می‌آید چرا که آنان به منابع مختلفی برای بررسی صحت و سقم مطالب کتاب دسترسی دارند. بنابراین بهترین کار امانت‌داری در حین نگارش است و بدون قضاوت یک‌سویه همه آنچه را که اتفاق افتاده عنوان کرده و قضاوت را بر عهده خود دانش‌آموز بگذاریم. هم‌چنین محتوای کتاب درسی تاریخ از نظر بسیاری از دبیران مختص مسائل سیاسی شده و از آن فراتر نمی‌رود. این در حالی است که مباحث سیاسی در زندگی امروز دانش‌آموز جایگاه چندانی ندارد. از جنبه ساده‌سازی نیز، دبیران بر این اعتقاد بودند که کتاب بالاتر از سطح فهم دانش‌آموزان نوشته شده بنابراین یکی از مطالباتشان بهبود نگارش کتاب تاریخ بر اساس مسائلی است که مطرح شد. دبیران بر این باور بودند که محتوای کتاب تاریخ آن‌قدر جذاب نیست که دانش‌آموز را جذب متن کند و این خود به علت گسستگی زیاد مطالب از هم بود. کیوان نیز در این زمینه اعتقاد دارد: تاریخ موضوعی دیالکتیکی است ولی در مدارس ما به صورت مکانیکی آموزش داده می‌شود. پدیده‌های تاریخی را نباید به صورت انتزاعی در نظر گرفت، بلکه آن‌ها را باید نوعی هستی سیال، تداومی و تکاملی دانست که به طرف هدفی منطقی و انسانی در حرکت است. برای مثال تاریخ افشاریه، دقیقاً به گونه‌ای دیالکتیکی، تداوم و عکس‌العمل تاریخ اواخر صفویه است (Kayvan, 1385).

در ارتباط با روش تدریس نیز دبیران به درون‌مایه اصلی آموزش تاریخ اشاره داشتند و به درون‌مایه‌های فرعی روش تدریس و ارزشیابی و دانش تاریخی معلم به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از آموزش تاریخ اشاره کردند. دبیران از جمله مهم‌ترین مشکلات تاریخ را نحوه آموزش آن می‌دانستند که هم در سطح مدارس و هم در سطح دانشگاه‌ها وجود دارد. گرایش به الگوهای آموزش سنتی ناشی از این تصور است که مربیان باید محتوای آموزش را پوشش داده یا دانش‌آموزان را برای آینده آماده کنند. علاوه بر این مربیان به الگوهای آموزشی فعال از جمله بحث کلاسی، حل مسئله هم‌یارانه و فعالیت‌های مبتنی بر پژوهش، به دلیل نیاز به زمان بیشتر در مقایسه با روش سخنرانی، کمتر علاقه نشان می‌دهند، در حالی که این الگوها دانش‌آموزان را روی چگونگی کاربرد دانش علمی برای پاسخ به سؤال‌های مهم متمرکز می‌کند. (لاجان و دیکارلو، ۲۰۰۶). در رابطه با دانش تاریخی معلم از دید دبیران، اعتقاد بر این بود که دبیر تاریخ خود باید نگاه و بینش تاریخی داشته باشد تا از این طریق بتواند حوادث تاریخی را به درستی درک کند و آن را به درستی به دانش‌آموز منتقل کند. دبیران معتقد بودند چنان‌که دبیر تاریخ خودآگاهی تاریخی کافی نداشته باشد نمی‌تواند به پرورش فکر و اندیشه دانش‌آموزانی بپردازد

که در سنی قرار دارند که تفکر انتقادی در آنان شکل گرفته است. اگر دبیر تاریخ بپذیرد که برداشت دانش‌آموزان از تاریخ، انعکاس و بازخورد همان چیزی است که او به‌عنوان تاریخ به آن‌ها معرفی می‌کند، بیش‌ازپیش به تاثیر نگرش‌های صحیح در تدریس درس تاریخ واقف خواهد شد و در کسب نگرش صحیح و اصلاح باورهای کنونی خود نسبت به درس تاریخ خواهد کوشید (Afzalan, 1384). با توجه به نظر دبیران روش تدریس باید به گونه‌ای باشد که منجر به خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان شود. در واقع انتخاب روش‌های مناسب در فرایند یاددهی-یادگیری، تسهیل‌کننده انتقال دانش و اطلاعات و فرایندهای یادگیری فراگیران خواهد بود (Fathi vajargah, 1388). تدریس یک فعالیت است که اولاً آگاهانه صورت می‌پذیرد، ثانیاً بر پایه وضع شناختی شاگردان عمل می‌کند، ثالثاً هدفمند است و رابعاً تغییر در شاگردان را نشانه گرفته است. تدریس فعالیتی است که در آن موقعیتی خلق می‌شود که یادگیری برای شاگردان آسان می‌گردد، به عبارتی امکان تجربه کردن را برای شاگردان به وجود می‌آورد (Maleki, 1393)، این حال برخی از دبیران به این موضوع اشاره کردند که محتوای ارائه شده در درس تاریخ بسیار حجیم است و متأسفانه متناسب با ساعات تدریس این درس در مدارس نیست. از این جهت دبیران خیلی فرصت استفاده از روش‌های مختلف تدریس را ندارند. به عبارتی ساعات تدریس را عامل محدودکننده در استفاده از روش‌های فعال می‌دانستند. ازجمله مطالبات بسیاری از دبیران این بود که در محتوا بهتر است رئوس مطالب عنوان شود و به دبیر و دانش‌آموز قدرت مانور بدهند تا آنان نیز بتوانند متناسب با شرایط کلاس بهترین روش را انتخاب کرده و مورد استفاده قرار دهند. تاثیرگذاری معلم به‌عنوان عنصر کانونی فرایند آموزش، بر جریان تربیت و آماده کردن دانش‌آموزان برای عقلانی‌اندیشیدن و نیز به‌کارگیری آموخته‌ها در طول زندگی، یک اصل غیرقابل‌انکار در نظام تعلیم و تربیت به شمار می‌آید (Anderson, 1384). هر چه قدر که معلم در جریان تدوین فعالیت‌های آموزشی، تجربه‌های یادگیری به میزان بیشتری فراگیر را محور آموزش قرار داده و درعین حال آموزشی انعطاف‌پذیر، مشارکت‌جو، متنوع، تحلیلی فراهم کند به همان میزان شاهد رشد بیشتر مهارت‌های فراشناخت در فراگیران می‌توان بود (موسوی، ۱۳۹۹). امروزه با تولید سریع علم و دانش در همه زمینه‌ها، معلمان به شدت تحت تاثیر تقاضا برای افزایش دانش موضوعی هستند و از آنان انتظار می‌رود در حوزه‌های مختلف، دانش و بینش کارشناسانه داشته باشند. در جامعه امروز ما معلمان در اصل انتقال‌دهندگان اطلاعات اجتماعی و تاریخی، از تمام جنبه‌ها می‌باشند و در واقع دانش‌ها، مهارت‌ها، فرهنگ و ارزش را به نسل بعد منتقل می‌کنند. بر این اساس برای انجام این وظیفه به

نحو احسنت، باید در زمینه موضوع مرتبط با درسی که آموزش می‌دهند از دانش و تجربه لازم برخوردار باشند و به نقش خود به‌عنوان " روشنفکر " آگاه باشند (کنرادراگ، براون، 1383)

ملاحظات اخلاقی

در جریان اجرای این پژوهش و تهیه مقاله کلیه قوانین کشوری و اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با موضوع پژوهش از جمله رعایت حقوق آزمودنی‌ها، سازمان‌ها و نهادها و نیز مؤلفین و مصنفین رعایت شده است. پیروی از اصول اخلاق پژوهش در مطالعه حاضر رعایت شده و فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است. این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده است و صرفاً جهت بررسی و چاپ به فصلنامه تدریس پژوهی ارسال شده است.

Reference

- Afzalan, farideh. (1384). students and history, journal of history growth, volume 6, number 4
- Allah dadi, gholamreza. (1392). problem and issues of teaching history, journal of history growth, volume15, number1
- Binesh, taghi. (1374). scientific method in Beyhaqi book, faculty if literature and humanities, Mashhad Ferdowsi University
- Jafari harandi, R., Nasr, A., Mirshah J., & saed, E. (1387). content analysis is a widely used method in social science studies,behavioral and human with emphasis on textbook content analysis,quarterly and university, humanities methodology, year14, number55
- Khairabadi. (1388). teaching history in school, journal of history growth, number 37
- Zardand, Ali. (1394). method of strengthening religious and national identity with the help of history lesson, journal of history growth, number2, volume17

- Shajari ghasem, reza. (1392). analysis of the historical role of historical consciousness in the reconstruction of Iranian identity, journal of historical research in iran and islam, number12, spring and winter 92
- Shekari, A., & KHodadadi, M. (1390). applying the principles and criteria of organizing the content of the history curriculum of iran and the world in high school, journal of curriculum research, Iranian curriculum studies association, volume1, number2
- Shabani, hasan. (1385). educational and research skills, teaching method and techniques, Tehran: samt
- Asemi. (1393). pathology of teaching history in the plant of education critiques, journal of history growth, educational aid publishing office, education research and planning organization, volume16, number1
- Asgarani, mohammadreza. (1389), pathology of teaching history in the Iranian education system, a case study of the Qajar era unit the end of reza shahs period, journal of culture studies, volume2, number 5
- Alam and Babadi. (1394). pathology of teaching history, journal of history growth, volume17, number1
- Fathi vajargah, koorosh. (1392). curriculum towards new identities, curriculum planning and educational innovation research institute, Aij, second edition
- Fathi vajargah, koorosh. (1388). principles and concepts of curriculum planning, Tehran: bal
- Falehian, nahid. (1390). method of teaching social studies, samt Kenradrag, Edward. (1383). assessment and learning in high school, translated by Dr.alireza kiamanesh, Kamran ganji, roshd, first edition
- Kaivan, Mahdi. (1385). about the method of teaching history in high school, journal of history growth, Tehran: educational aid publishing office, ministry of education, 1385, number 24.
- Gal, rozhe. (1384). history of education, translated by mohammad mashayekhi, Tehran: binam
- Lalavi. (1395), the teacher must have a historical vision, journal of history growth, educational aid publishing office, curriculum planning research organization, volume17, number3
- Mahmodi moazam. (1390). study of dimensions of teaching local history in the history curriculum from the perspective of history teachers and high school students, thesis
- Maleki, hasan. (1390). Curriculum (action guide), sixteenth edition, Tehran: payam andishe
- Mosavi, setare. (1399). journal of research in history education, volume1, number3, 99

- Mahdizade, ahmad. (1385). journal of history growth, number25, ministry of education, winter85
- Hashemi, hamid. (1385). history of iran from the beginning to the present, culture and pen publications
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology", qualitative research in psychology, Vol3, No2 curriculum K.S.A llyn Bacon
- Demircioglu, ebru. (2016). "Teacher Candidates' Attitudes to using oral history in history education", journal of education and training studies, Vol 4, No 6
- Geerte M.savenije and Nicola Brauch. (2019). "sensitivities in history teaching across Europe and Israel", pedagogy ,culture and society
- Morrison, G. (1993). Contemporary Muriirs Isabella Mwathwana, Chegge hangai, (2014). "an analysis of history teaching methodology in high school: a case of tigania and igmbe districts", journal of education and practice
- Robinson, Saul B. (1972). Bildungser from als revision des curriculum. German, Berlin: darmstadt

